

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
Maart-April 2005

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken

BESTUURVERKIEZING

Heemkunde Nieuwerkerken heeft op haar statutaire vergadering van 8 februari II. haar bestuursploeg voor de volgende twee jaren aangeduid. André Schiffeleers is voorzitter, Rombout Nijssen secretaris, en Robert Vandevooort is schatbewaarder.

Maken deel uit van Heemkunde Nieuwerkerken:

Carlens Agnes, Oude Processieweg 32, 011-686125	Raskin Ludo, Opperstraat 183, 011-311076
Cox Eddy, Berkenstraat 22, 011-681495	Schiffeleers André, Klein Tegelij 67, 011-671126
Cuypers Carmen, Klein Tegelij 116, 011-687077	Thomas Jan, Diestersteenweg 66, 011-683247
Grauwels Valère, Molenstraat 9, 011-680307	Vandevooort Robert, Opperstraat 47, 011-593849
Heusdens Denis, Amandinaweg 130, 3540 Hrk d St, 013-551948	Vanoirbeek Etienne, Oude Processieweg 32, 011-686125
Nijssen Rombout, Schansstraat 135, 011-582506	Vanspauwen Dirk, Schansstraat 182, 011-315458
Quarem Johny, Daalstraat 4, 011-683205	Verheyden Jos, Rode Haagstraat 10, 011-685154

Geïnteresseerden die zich in verenigingsverband actief willen inzetten kunnen steeds contact opnemen met één van de leden naar keuze.

LIMBURGSE GESCHIEDENISDAG

Lummen, 21 mei e.k. in het cultureel centrum Oosterhof, Dr. Vanderhoeydonckstraat 56. Aanvang vanaf 09.30 uur.

Deze Limburgse geschiedenisdag staat in het teken van de familiegeschiedenis. Omdat Limburgers die onderzoek doen nogal eens de grens met Nederland over moeten, wordt er die dag vooral aandacht besteed aan wettige mogelijkheden en moeilijkheden op het vlak van stamboomonderzoek en van de publicatie van stamboomgegevens in België en in Nederland.

Rombout Nijssen (Rijksarchief Hasselt) spreekt te 10.15 uur over Bronnen voor familiegeschiedenis in Belgische archieven. Nadien volgen nog referaten door J. Sanders (Rijksarchief Noord-Brabant), F. Schram (KUL) en J. van Rensch (Rijksarchief Maastricht) over archiefonderzoek en de wettelijke kaders in beide landen. Na het middagmaal hebben Limburgse verenigingen voor heemkunde evenals particulieren de gelegenheid hun publicaties voor te stellen.

Kosten (middagmaal-koffie) bedragen 16 euro. Zonder middagmaal slechts 1 euro. Bedrag te storten (liefst voor 1 mei) op 068-0440180-21.

Voor meer inlichtingen: Rombout Nijssen ☎ 011-221766.

ACTIVITEITEN IN MAART-APRIL

- Maart: Deelname Algemene Statutaire Vergadering Koepel Heemkunde Limburg.
- 5 maart: Derde quiz over uw gemeente - buurthuis Cosen. Onze leden Rombout Nijssen en Dirk Vanspauwen leidden als quizmasters de vragen in goede banen. Heemkunde Nieuwerkerken won deze quiz met glans, doch wel op de valreep.
- 7 april: Lezing door Rombout Nijssen over De heiligen in de kerk van Nieuwerkerken, in het gemeentehuis te 20 uur. Toegang vrij. Iedereen is welkom.
- 12 april: Tweemaandelijks bestuurs- en studievergadering.
- 17 april: Jaarlijkse Erfgoeddag - Thema gevaar, toegepast op de heiligenbeelden in de kerk van Kozen. Gratis groepsrondleidingen in de kerk van Kozen tussen 10 en 18 uur. Brochure met toelichting door Etienne Vanoirbeek is beschikbaar.
- 1 mei: Langs oude pelgrimspaden naar Scherpenheuvel - Cultuurhistorische wandeling i.s.m. Natuurpunt Leefmilieu Nieuwerkerken. Vertrek aan de kerk van Nieuwerkerken te 05.30 uur, terug met de bus, 5 euro. Verplicht inschrijven vóór 15/04/05, ☎011-686125, knapzak en drank zelf voorzien.

KLEINE VELDSLAG TE NIEUWERKERKEN

Hetgeen als 'De Grote Oorlog' de wereldgeschiedenis is in gegaan heeft ook in Nieuwerkerken als 'de oorlog van 14-18' zijn sporen achter gelaten.

Op 17 augustus 1914 rond zeven uur s'avonds is er een klein gevecht met zware gevolgen ontstaan in de dennenbossen en op de boswegen van het Leihartbos (Begijnenbos) tussen een onbekend aantal gevluchte Belgische soldaten van het 1ste Gidsen van het 3de eskadron te paard en een groep Duitse Infanteriewielrijders.

Aan Belgische zijde vielen twee doden te betreuren; ook een onbekend aantal zwaargewonde soldaten werd door de Duitsers gevangen genomen. De anderen hadden meer geluk, en zij vluchtten door de velden van Tichelrij en het Nonnenkerkhof te Schakkebroek. Van sommige lichtgewonden is geweten dat zij door de plaatselijke bewoners werden opgevangen en verzorgd. Ook aan Duitse zijde was het raak, en zijn er doden gevallen. Met zekerheid is de naam van een dode soldaat bekend; er waren ook een onbekend aantal gewonden.

Jos Verheyden werkt aan een nieuwe publicatie over 'de oorlog van 14-18' en reconstrueert bovenstaand verhaal. Wie hieromtrent bijkomende informatie heeft wordt gevraagd hem te contacteren op 011-685154. Hij wil desgewenst U ontmoeten. Ook andere gegevens en feiten over deze oorlog in en om Nieuwerkerken zijn welkom.

ERFGOEDDAG DIT JAAR IN KOZEN

Op Zondag 17 april wordt in heel Vlaanderen de erfgoeddag georganiseerd, die dit jaar in het teken staat van het thema gevaar. Hieronder kan velerlei verondersteld worden; gevaar op de weg, gevaar in huis, gevaar op het werk, gevaar op school, gevaar voor allerlei ziekten... Overal waar mensen samen komen, en in ontelbare situaties kan gevaar ontstaan. Onze ouders, grootouders, overgrootouders kenden niet de gevaren die de huidige generatie kent, en zeker niet de mogelijkheden om de gevaren van hun tijd zoals gevaar voor ziekten en gevaar in huis te omzeilen of te voorkomen. Ze riepen daarom meermaals de hulp in van hun bekende heiligen om bescherming af te smeken tegen deze gevaren.

Heemkunde Nieuwerkerken wil naar aanleiding van de erfgoeddag deze heiligen, die in deze tijd misschien niet meer zo goed gekend zijn, in het daglicht stellen. Heemkunde Nieuwerkerken heeft trouwens voor deze erfgoeddag een brochure samengesteld over het leven en werk van de meeste heiligen die voorkomen of afgebeeld worden in de kerk van Kozen. Deze brochure is die dag ter beschikking. Er worden ook rondleidingen voorzien door de leden van heemkunde, die toelichting geven over deze heiligen.

U kan de kerk bezoeken tussen 10 en 18 uur. De toegang en rondleidingen zijn gratis. Inlichtingen: Etienne Vanoirbeek ☎ 011-686125.

NUTTIGE INTERNETADRESSEN

Voor historisch en heemkundig opzoekingswerk zijn volgende internetadressen bijzonder nuttig:

- Heemkunde Limburg: <http://www.heemkunde-limburg.be/>
- Limburg het oude land van loon: <http://users.skynet.be/limbuloon/>
- Rijksarchief Hasselt: <http://arch.arch.be/hasselt.htm>
- Oud Limburg – Fotoarchief: <http://www.oud-limburg.be/asp/foto-index.asp>
- Huwelijken in Limburg: <http://users.skynet.be/fa041422/>
- Oude kaarten: <http://patrimoine.met.wallonie.be/cartoth%C3%A8que/>
Voor het bekijken van de kaarten moet er een plug-in afgeladen worden.
- Kwartierstaat van Mathilde d'Udekem d'Acoz met voorouders uit Binderveld: <http://home.scarlet.be/~jos81/vorstenhuis/mathilde/m1048.htm>
- Geografische spreiding van je familienaam: <http://www.familienaam.be/>

Inlichtingen: Valère Grauwels, ☎ 011-680307.

VERHALEN VAN VROEGER EN NU

André Schiffeleers bundelde zijn vele gesprekken met dorpsgenoten in een nieuwe brochure die deze maand zal verschijnen. Het is een bont allegaartje geworden van verhalen die zich in onze dorpsgemeenschap hebben voorgedaan, of die door inwoners bij ons werden beleefd. Zo staan er ondermeer waar beleefde verhalen in van opgroeiende tieners vlak na de oorlog in 1945. Of gaat het over ware gebeurtenissen van een van onze krijgsgevangenen tijdens die oorlog, gelukkig met een happy end. Ook enkele straffe verhalen over echte volksfiguren kleuren deze publicatie. Een radioreportage van M. Vanbergen bij zijn op pensioenstelling werd indertijd nog uitgezonden op de regionale radio. En zeker niet te missen is het verhaal van onze oudste winkelierster, al 87 jaren jong en nog dagelijks present.

Deze brochure (29 blz.), die eveneens verlucht is met aangepaste foto's, kost 1,50 euro, en is verkrijgbaar bij André Schiffeleers, ☎ 011-671126.

BROCHURES OVER NIEUWERKERKEN, KOZEN, WIJER EN BINDERVELD

Deze brochures (een dertigtal) werden vanaf 1990 vooral geschreven door Jef Bonneux, oud-schepen en heemkundige uit Kozen, en zijn nog steeds beschikbaar aan de spotprijzen variërend van 0,75 tot 1,25 euro.

Ook enkele andere brochures werden geschreven door leden van Heemkunde Nieuwerkerken. Zij geven een interessant en vooral historisch en heemkundig inzicht in de geschiedenis van onze voorouders, en verwijzen vaak verhelderend naar plaatsnamen en gebeurtenissen, die ook nu nog een grote betekenis hebben in het dagelijks leven. Ook voor de vele inwijkelingen in onze fusiegemeente is deze informatie nuttig en verhelderend, direct herkenbaar en vlot geschreven in een volkse en begrijpelijke taal.

Inlichtingen hieromtrent evenals een lijst van 36 brochures kan aangevraagd worden bij André Schiffeleers, ☎ 011-671126.

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
Mei-Juni 2005

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken

LEZINGEN

In het voorjaar werden reeds twee lezingen georganiseerd.

■ Op 17 februari sprak Ludo Raskin n.a.v. het verschijnen van zijn kunstboek "Een eeuw beeldende kunst in Limburg", waarin de kunstgeschiedenis vanaf 1870 tot 2000 voor het eerst uitvoerig uit de doeken wordt gedaan.

Ondanks het feit dat Limburg in de 19de eeuw tot de armste en onderontwikkelde regio's van België behoorde waren er toch een twintigtal jonge Limburgers die afstudeerden aan de kunstacademies te Brussel, Antwerpen en Luik. Godfried Guffens (1823-1901) uit Hasselt en Louis Hendrix (1827-1888) uit Peer zijn nog steeds de belangrijkste uit deze periode. De belangstelling van vreemde kunstenaars voor het ongerepte Limburgse heidelandschap krijgt gestalte in hetgeen populair ook de Genkse School wordt genoemd, met als exponenten de landschapschilders Emile Van

Paul Bamps, De Ossekop
Gouache ca. 1890

Doren (1865-1949) en Armand Maclot (1877-1959). Het kunstleven zal in Limburg echter pas in volle ontwikkeling komen door o.a. de oprichting te Hasselt in 1956 van een kunstschool met dagonderwijs waar beroepskunstenaars werden opgeleid. Onze provincie heeft dank zij het onderwijs in enkele decennia een eeuwenlange culturele achterstand snel weggewerkt.

Ook Sint-Truidense kunstenaars zoals Georges Baltus (1874-1967), Lambert Lemmens (1893-1952), Jozef Tysmans (1893-1974), Ri Coëme (1914-1979), Oscar Bronkaers (1899-1977), alsook de Alkense jezuïet-schilder-architect Lodewijk Taeymans (1874-1937) kwamen uitvoerig aanbod. Gezien het boek ook een staalkaart is van de kunst van nu werden belangrijke hedendaagse kunstenaars die in Sint-Truiden leven of ervan afkomstig zijn toegelicht o.a. Bram Bogart, Hugo Duchateau, Jan Carlier, Johan Creten, Betty Cuykx, Willo Gonnissen, Gert Robijns, Koen Vanmechelen. Het kunstboek omvat 288 blz. met 233 illustraties, is uitgegeven door Concentra-Hasselt, en kost 80 euro.

Inlichtingen ☎ 011-311076.

ERFGOEDDAG

■ Rombout Nijssen stond in voor de tweede lezing welke plaatsvond op 7 april in het gemeentehuis. In het kader van de Vlaamse Erfgoeddag was zij gewijd aan “de heiligen in de kerk van Nieuwerkerken”.

Vanuit de invalshoek dat zelfs onze grootouders nog tot voor kort hun toevlucht in nood zochten bij en een diepe devotie ontwikkelden voor hun parochieheiligen schetste hij de historiek van het ontstaan

van de heiligenverering, wat heiligen in feite zijn, en hoe iemand kerkelijk gezien heilig wordt. Veel aandacht ging uiteraard naar de H. Amandina van Schakkebroek, die familiaal ook nog met Nieuwerkerken verbonden is, en recent werd heilig verklaard. Een geanimeerde rondleiding in de kerk, met pittige en aanvullende commentaar door de aanwezigen, sloot deze gesmaakte lezing af.

THEMA “HET GEVAAR”

Het algemeen thema van de Vlaamse Erfgoeddag was “het gevaar” en werd te Kozen op zondag 17 april op originele wijze ingevuld. Heemkunde en het Gemeentebestuur werkten hier voortreffelijk samen.

Etienne Vanoirbeek en Rombout Nijssen stelden rond dit thema de relatie in het daglicht tussen de kerkgangers en de heiligenbeelden en -verering in de kerk van Kozen. Onze voorouders riepen immers de hulp in van populaire heiligen bij gevaarlijke situaties zoals ziekte, slecht weer, tegenvallende oogsten, of zij bouwden een erg persoonlijke relatie op met hun favoriete volksheiligen. Wie werd er wanneer aanroepen en waarvoor, was een van de onderwerpen van de gratis rondleidingen door

Etienne Vanoirbeek en Rombout Nijssen in de Sint-Laurentiuskerk.

Zij die er meer van willen weten kunnen zich nog steeds de begeleidende brochure “Geneesheiligen en beschermelingen in de Sint-Laurentiuskerk te Kozen” (54 blz. met 26 afbeeldingen) aanschaffen op het gemeentehuis. Prijs 2,50 euro.

OORLOG 1914-1918 IN WIJER

14-18

In een oorlogsblad voor soldaten uit Sint-Truiden en omstreken staat volgende gebeurtenis die Jos Verheyden erg interesseert, en waarvoor hij de medewerking van zijn dorpsgenoten vraagt. Er zou op 23 januari 1916 's morgens een confrontatie plaats gevonden hebben te

Wijer tussen een zestal stropers, op jacht in de velden en bossen, en een Duitse legerpatrouille. Er werd geschoten met als gevolg een dode stroper, en een andere stroper werd gevangengenomen. Is er iemand die dit verhaal nog ooit heeft horen vertellen? Wie waren deze stropers, van waar kwamen zij, en wie waren beide slachtoffers? Inlichtingen hieromtrent graag naar Jos Verheyden, ☎ 011-685154. Hij verwerkt ze in zijn publicaties over beide wereldoorlogen.

WANDELEN OP OUDE PELGRIMSPADEN

41 bedevaarders, waaronder ook leden van Heemkunde Nieuwerkerken, maakten op zondag 1 mei een gesmaakte wandeltocht van 28 km via oude pelgrimspaden naar het oude bedevaartsoord Scherpenheuvel.

Vanaf 5.30 uur ging de tocht over landwegen, door bos en wijngaard, en langs historische kerken en kapellen. Als kleine voorproef van een dagtocht in een pelgrimstocht naar Compostella kon het al tellen... Pater Jos, een

van de medestappers deed de mis in de basiliek, en de teksten werden gelezen door enkele wandelaars die na zes uur stappen nog niet te moe waren.

Ondanks een versterkende knapzak werd de terugtocht toch en zoals voorzien met de autobus afgelegd. Voor de organiserende verenigingen Natuurpunt, KAV, KWB, Mirani en Heemkunde was het een boeiende ervaring die zeker voor herhaling vatbaar is.

PUBLICATIES

"Kastelen op papier", heet het recent verschenen boek van Rombout Nijssen en Raf Van Laere, als de nr.2 van de reeks Limburgse Studies. Het betreft een verzameling van 57 aquarellen van vooral Zuid-Limburgse kastelen gemaakt ca 1830 door de Hasseltse ridder Philippe de Corswaren (1759-1839).

Na decennia lang spoorloos te zijn geweest komt deze verzameling in 2002 boven water bij baron André de Moffarts(+) te Lummen, en wordt zij vrijgegeven voor een beschrijvende publicatie. De afbeeldingen van de kastelen van Binderveld, Nieuwerkerken en Wijer leren ons dat de huidige toestand nog vrij goed overeenstemt met vroeger. Het kasteel van Wijer, waar de heren van Kozen resideerden, had toen evenwel nog een zadeldak; nu lijkt het eerder een woontoren met kantelen en plat dak. Het kasteel van Kortenbos, het vroegere rectoraat van de Norbertijnen van Averbode, werd daarentegen sterk verbouwd.

Deze typografisch en artistiek zeer verzorgde uitgave is een gedroomd geschenk voor iedereen, doch vooral waardevol voor de bouwgeschiedenis in Zuid-Limburg. De officiële voorstelling met uitstekende receptie in het Hasseltse Museum Stellingwerff-Waerdenhof op vrijdag 22 april was, ook al door de opvallende aanwezigheid van zoveel dorpsgenoten, een groot succes.

"Kastelen op papier", 128 blz., 60 afbeeldingen in kleur, is te koop in de boekhandel voor 25 euro; bijkomende inlichtingen op ☎ 011-582506.

BESTAANDE BROCHURES

Het aantal brochures over feiten uit de geschiedenis van Binderveld, Kozen, Nieuwerkerken en Wijer is reeds tot een veertigtal uitgegroeid. Kostprijs van 0,75 tot 2,50 euro per stuk. Vraag de lijst op bij André Schiffeleers, ☎ 011-671126.

DE LIMBURGSE GESCHIEDENISDAG

is de eerstvolgende activiteit waar Heemkunde aan deelneemt, en die plaats vindt op 21 mei e.k. in het cultureel centrum Oosterhof te Lummen.

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
September-Oktober 2005

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken

IN MEMORIAM JOS VERHEYDEN

Op 11 augustus is onze vriend Jos Verheyden lid van de heemkundige kring thuis plotseling overleden, amper 55 jaar oud. Hij was een van de medeoprichters van onze vernieuwde kring, die zonder zijn inzet mogelijk nooit was heropgestart. Op Jos Verheyden kon men immers rekenen. Niets was hem te veel en ondanks zijn moeilijke werkomstandigheden stond hij als eerste paraat bij de verenigingsactiviteiten. Veel te vroeg komt dit afscheid van een innemende persoonlijkheid die, nog vol plannen voor de toekomst, ook bijzondere belangstelling en studie ontplooidde m.b.t. de beide wereldoorlogen.

Namens de leden van Heemkunde Nieuwerkerken bied ik aan zijn echtgenote en familie onze gevoelens van deelneming aan in de diepe rouw die hun treft.

André Schiffeleers, voorzitter

RETTLERORGEL GERESTAUREERD

Bij de afbraak in 1974 van de redemptoristenkerk op de Stenaertberg te Sint-Truiden werd het zeldzame Rettlerorgel door componist-dirigent Juliaan Wilmots van de ondergang gered. Het werd voor lange tijd opgeslagen op de zolders van het stadhuis, in afwachting van een grondige restauratie evenals van een nieuwe bestemming. Speciaal aan dit Duitse orgel met groot klankvolume uit 1842 zijn ook de ruime afmetingen: acht meter hoog, vijf meter breed en twee en een halve meter diep. Het doksaal van de minderbroeders kerk was de enige geschikte plaats in Sint-Truiden waar het orgel zowel een ruimtelijke als inhoudelijk verantwoorde bestemming kon krijgen. Orgelbouwer Filip Nijs uit Nieuwerkerken heeft recent de restauratie (begonnen in 1995) tot een goed einde gebracht. De Duitse pater redemptorist-orgelbouwer Anton Rettler zal bij de wedergeboorte en inwijding van zijn in België zeer zeldzaam orgel volgend jaar in de minderbroeders kerk als een belangrijk orgelbouwer uit het Rijnland in de kijker staan.

11 SEPTEMBER : OPEN MONUMENTENDAG

IN DE KERK VAN BINDERVELD

In september 2004 bekroonde de Vlaamse minister bevoegd voor Monumenten en Landschappen, Dirk van Mechelen, de vereniging Heemkunde Nieuwerkerken als laureaat van een projectoproep van het Vlaams Contactforum voor Erfgoedverenigingen. Aan de bekroning is een subsidie verbonden, die onze vereniging toelaat op de Open Monumentendag een mooi uitgegeven brochure over de geschiedenis van de kerk van Binderveld voor te stellen. Auteur Rombout Nijssen kreeg hiervoor en voor andere geschiedkundige publicaties de Cultuurprijs 2004 van de gemeente Nieuwerkerken.

De Open Monumentendag gaat dit jaar door op zondag 11 september. Die dag kan, van 10 tot 18 uur, de kerk van Binderveld bezocht worden. Leden van onze vereniging geven er tekst en uitleg bij de heiligenbeelden en andere belangrijke elementen in het kerkinterieur. Inwoners van Binderveld kunnen er gratis de brochure over hun kerk afhalen. Andere geïnteresseerden kunnen haar aankopen: inlichtingen bij André Schiffeleers.

LEZINGEN IN HET NAJAAR

OVER STAMBOOMONDERZOEK

Twee lezingen in het najaar en twee in het voorjaar worden ook dit werkingsjaar het grote publiek kosteloos aangeboden. Zij zijn vulgariserend van inhoud en zoveel als mogelijk betrokken op de lokale geschiedenis van onze gemeente.

Op de eerste lezing op 6 oktober te 20 uur in het gemeentehuis spreekt de Hasseltse genealoog Paul Wolfs over stamboomonderzoek, en over het wel en wee dat de gedreven onderzoeker overkomt wanneer hij zijn voorouders opspoot.

Voor het stamboomonderzoek in Nieuwerkerken ligt bovendien op het gemeentehuis een "Gezinsrepertorium van 1700 tot 1904" kosteloos ter inzage. Ook alle "Huwelijken op naam van de vrouw" in hoger vermelde periode zijn er eveneens beschikbaar. Dank zij de jarenlange opzoeken van Paul Wolfs worden alzo de familiale bindingen in Binderveld-Kozen-Nieuwerkerken-Wijer evenals in het vroegere Gorsems-Schelfheide gemakkelijker en beter ontsloten.

CAFE D'AFRIQUE

Heemkunde Nieuwerkerken verleende ook medewerking aan een dianamiddag in het Sint-Pietersheem op zondag 14 augustus, georganiseerd door de Missiegroep Café d'Afrique. Gemma Dendas bezocht enkele missieposten in Tanzania waaronder die van pater Edgard Cuypers, en vertelde over haar boeiende ervaringen.

NIEUWERKERKEN-GORSEM-SCHELFHEIDE (Deel 1)

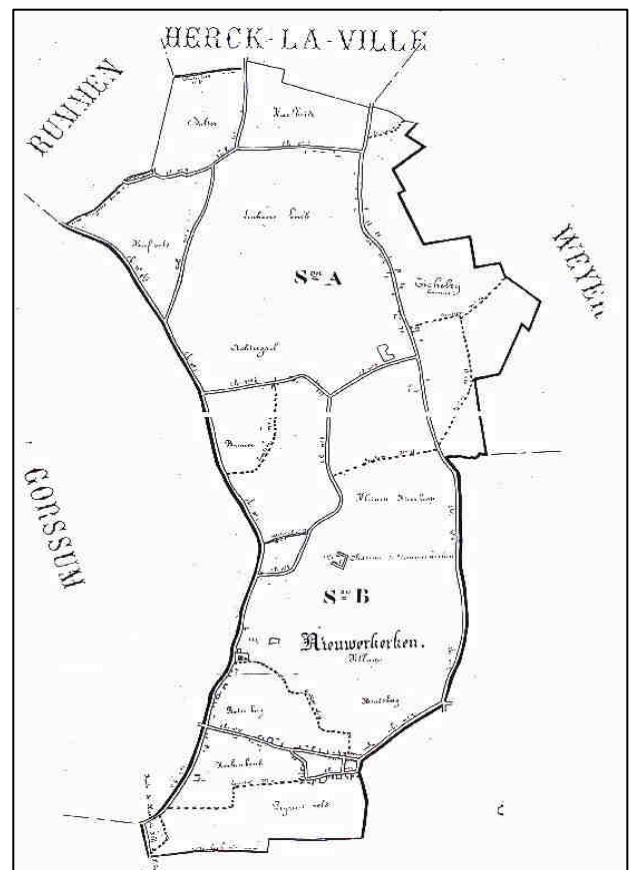
Gorsems-Schelfheide werd Nieuwerkerken

*Pas een halve eeuw geleden - in 1954 - kreeg ons centrumdorp Nieuwerkerken zijn huidige grenzen. Voordien behoorden alle parochianen van Nieuwerkerken ofwel tot de gemeente Nieuwerkerken of tot Gorsems-Schelfheide, een enclave die behoorde tot de gemeente Gorsems. **Jean Thomas** heeft het allemaal zelf meegemaakt en hij vertelt in een dubbele aflevering hoe het gewone leven op een dorp zich probleemloos aanpaste aan deze toch vreemde administratieve situatie.*

Mijn eerste schreeuw liet ik in de Kattesteeg - nu Pastorijstraat - en werd dus Nieuwerkerkenaar. Een maand later verhuisden mijn ouders naar de Grote Steenweg - nu Diestersteenweg - en wij werden inwoner van Gorsems-Schelfheide. Iedereen zei - ik later ook - dat ik van Nieuwerkerken was en dat was ook zo, behalve in het bevolkingsregister. Wat iedereen Nieuwerkerken, Noarkerken of Naarkerken voor de Truinaars noemde, was voor een groot deel Gorsems-Schelfheide en dat vormde samen met Gorsemsdorp één gemeente, al moest je met tram, fiets of koets (auto's waren zeldzaam) door Binderveld en Runkelen of door Metsteren-St Truiden, om van Gorsems Schelfheide in Gorsemsdorp te geraken.

Onze jaarlijkse schoolreis in het 5de en 6de jaar bij de strenge meester Severijns was een wandeling op de grens van Nieuwerkerken en Gorsems-Schelfheide.

Vertrek in de jongensschool - gemeente Nieuwerkerken - richting St-Truiden aan de kant van de Zusterschool - nu postkantoor - en we stapten in Gorsems, tot einde Kerkstraat tegen de Kelsbeekstraat dat St Truiden is. Omdraaien en aan de andere kant van de weg gaan - kant Kelsbekerhof - en we wandelden in Nieuwerkerken. Wie van St Truiden naar Herk-de-Stad fietste was overtuigd dat hij door Nieuwerkerken kwam, al was dat maar 100 meter - van de grens St-Truiden - Zillebeek - tot splitsing Diestersteenweg - Kerkstraat en nog een 50 meter voorbij het kruispunt Diestersteenweg - Klein Tegelij, Rummenweg tegen Rummen. De rest van de Diestersteenweg was Gorsems. Als spelende wandelaars stoorde ons dat niet en de meester liet ons altijd wat rugske springen van Gorsems naar Nieuwerkerken en van Nieuwerkerken naar Gorsems. Voor auto's moesten we niet oppassen, die waren er bijna niet.

Van de Kerkstraat trokken we naar de Heuvel - nu Heuvelstraat - waar pap Janneke witte zavel verkocht, waar nu de boomkwekerij Carolus is en die kant was Nieuwerkerken. De kant van de Graefswinning Charles Strauven was Gorseem. Op Klein Tichelarij woonde de Lange Lewie, die burgemeester van Gorseem was - waar nu Bauknecht is - en de winkel en café bij Fik - nu café bij Nasser - was Gorseem tot aan de Diestersteenweg waar de grens verder liep naar de Zavelkuilstraat in Rummen, en waar de Diestersteenweg terug een stukje Nieuwerkerken was.

De kleuters van Nieuwerkerken en Gorseem-Schelfheide gingen allen door het donker gangetje van het kolenkot naar de bewaarschool, naar de onvergetelijke zuster Adriana, heel alleen voor de kleuters van Nieuwerkerken en Gorseem-Schelfheide. De meisjes van Nieuwerkerken gingen in Gorseem-Schelfheide naar de Zusterschool, de jongens van Gorseem Schelfheide gingen naar de jongensschool in Nieuwerkerken. Allen gingen we twee jaar voor onze plechtige communie dagelijks naar de catechismus in de kerk onder Nieuwerkerken om na onze communie nog twee jaren te volharden in de catechismus van volharding.

Gedoopt worden, communie doen, trouwen en begraven worden gebeurde in de kerk van Nieuwerkerken. Nieuwerkerken en Gorseem-Schelfheide was één parochie, en een inwoner van Gorseem-Schelfheide werd begraven op het kerkhof van Nieuwerkerken.

Jean Thomas

ONDERWIJS IN HET NIEUWS

Wist u dat de oude gemeenteschool van Kozen gebouwd werd in 1856, en dat er in Kozen al enige vorm van onderwijs bestond in 1734. Toen werd er een som van 47,5 gulden voorzien voor de kapelaan of de schoolmeester die les gaf aan de arme kinderen.

Wist u dat Jozef Bonneux niet minder dan 31 brochures heeft geschreven over onze gemeente, en dat nr. 31 handelt over de oude gemeenteschool van Kozen.

Wist u ook dat de kinderen van Nieuwerkerken in Gorseem naar school moesten gaan, en dat door een ministrieel besluit dit op zeker ogenblik niet meer toegelaten werd zodat Nieuwerkerken zelf een school moest oprichten. Halfweg dat 19de eeuw zaten er toen soms meer dan 70 kinderen in een klaslokaal van 5 op 5 meter. De meeste kinderen bezochten de school in die periode alleen maar in de winter; de overige maanden werden de kinderhanden ingezet op de akkers en bij klussen en thuisarbeid.

Deze en andere wetenswaardigheden staan in de 39 brochures die te koop zijn op het gemeentehuis of bij André Schiffeleers (☎011-671126), en dit aan een schappelijke prijs.

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
November-December 2005

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken

NIEUWERKERKEN IN OORLOGSTIJD

Na een succesvolle avond omtrent "stamboomonderzoek" (6 oktober) wordt onze reeks lezingen afgesloten met een geleid bezoek aan het Luchtmachtmuseum, in de oude abdijgebouwen te Sint-Truiden.

De heer Jos Schrijnemakers zal spreken over Nieuwerkerken in relatie tot beide wereldoorlogen.

Deze lezing op verplaatsing gaat door op donderdag 8 december te 19u45. Samenkomst aan het museum, Abdijstraat 1.

Toegang vrij.

HISTORISCH CENTRUM
LUCHTMACHTBASIS
BRUSTEM

Heemkunde Nieuwerkerken

Bezoek aan Historisch Centrum
Luchtmacht

Abdijstraat 1 St-Truiden

Donderdag 8 December

Samenkomst 19.45u

inaana Museum

Het Historisch Centrum Luchtmachtbasis Brustem schetst met fotomateriaal, voorwerpen, uniformen en teksten de geschiedenis van deze vliegbasis vanaf mei 1940 tot de sluiting in 1996.

ERFGOEDDAG 2006... TE WIJER

Na Kozen, Nieuwerkerken en Binderveld is het de beurt aan Wijer om de Erfgoeddag in 2006 te ontvangen. Als locatie werd gekozen voor de historische Kerckemhoeve op de kasteelsite achter de kerk van Wijer. Datum: zondag 23 april 2006. Het thema "kleur" zal hier ingevuld worden met een tentoonstelling met oude "iconografische afbeeldingen op papier" van historische gebouwen en landschappen in onze fusiegemeente. Hieromtrent wordt nog uitvoerig bericht in onze volgende infobladen.

OVER POSTKANTOREN EN POSTSTEMPELS

De eerste Belgische postzegels werden in 1849 uitgegeven; zij zijn hierdoor zeldzaam, gezocht, en zeer duur.

De georganiseerde postdienst in de Zuidelijke Nederlanden werd echter reeds in 1516 opgericht door Maximiliaan van Oostenrijk, die enkele jaren voordien het monopolie van de brievenpost aan de Duitse familie Thurn und Taxis had gegeven. Vanaf 1793 fungeerde hier de Franse nationale postdienst, gevolgd in 1815 door de diensten van de provinciegouverneurs onder het Hollands Bewind. Vanaf 1830 start bij ons de Belgische Posterijen.

Voor een studie i.v.m. de geschiedenis en de postale ontwikkeling van het postkantoor te Nieuwerkerken zoekt Eddy Cox postale documenten. Dit kunnen zijn: ontvangstbewijzen van aangetekende zendingen, verzonden briefkaarten, ontvangkaarten, briefomslagen zonder inhoud, vervoerdocumenten, verhuiskaarten, telegrammen, enz. In principe zoekt hij oude afgestempelde documenten die via het postkantoor verzonden of behandeld werden in Nieuwerkerken, Binderveld, Kozen en Wijer. De ter inzage gegeven documenten worden terug bezorgd.

Wie daarenboven ook nog informatie heeft over de verdwenen stoomtram "verbinding Sint-Truiden via Nieuwerkerken naar Herk-de-Stad" is eveneens welkom bij Eddy COX, Berkenstraat 22, 3850 Nieuwerkerken - Tel. 011/68 14 95.

PUBLICATIES

De geïllustreerde brochure omtrent "De geschiedenis van de kerk van Binderveld (auteur Rombout Nijssen)", welke gepresenteerd werd op de Monumentendag te Binderveld op 11 september kende ruime belangstelling. Niet minder dan 324 bezoekers bezochten de kerk en kregen er een geanimeerde rondleiding. Deze brochure is nog steeds te koop aan 3 euro. Inlichtingen bij Etienne Vanoirbeek, Tel. 011/68 61 25.

EINDE WERKJAAR 2005

Van september 2004 tot en met augustus 2005 was Heemkunde Nieuwerkerken betrokken bij méér dan dertig activiteiten. Het betreft lezingen, publicaties, vergaderingen, organisatie van monumentendag en erfgoeddag, tentoonstellingen, rondleidingen, samenwerking met gemeentebestuur en andere verenigingen.

Er wordt een oproep gedaan aan geïnteresseerden om zich bij Heemkunde Nieuwerkerken aan te sluiten, en bij te dragen aan de studie, de bescherming en de ontsluiting van ons lokaal roerend en onroerend erfgoed.

Bij het afsluiten van het werkjaar wensen wij aan onze medewerkers, lezers, en aan alle inwoners een goede gezondheid, en veel vriendschap in 2006.

NIEUWERKERKEN-GORSEM-SCHELFHEIDE (Deel 2)

Iedereen voelde zich Nieuwerkerkenaar en als kinderen wisten we zelfs niet dat we van een andere gemeente waren, maar als volwassene was dat wel even anders. In Nieuwerkerken was Jeank van den Hoveniers - Jean Graulus - secretaris, maar hij woonde in Gorsem-Schelfheide. Het gemeentehuis was jarenlang bij hem aan huis, dus in Gorsem. Geboorte, sterfgeval aangeven en trouwen gebeurde meestal s' avonds. De burgemeester kon daarvoor zijn werk op het veld niet laten staan en de secretaris heel alleen als gemeenteambtenaar regelde alles wel en schreef alles met de pen in "schoonschrift" in de registers. Voor die van Gorsem was het anders. Voor de oorlog van 1940 woonde de burgemeester in Gorsemdorp, de secretaris woonde tot 1954 in Sint-Truiden, de veldwachter - de Garde - in Duras. Om te trouwen ging men te voet, met de fiets als je er een had - de bruid op de buis of op het stoeltje - of met de tram naar Gorsemdorp. Bij alle verkiezingen moesten vóór 1940 de inwoners van Gorsem-Schelfheide naar Gorsemdorp en na 1945 moest Gorsemdorp samen met Gorsem-Schelfheide gaan stemmen in de Zusterschool, die van Nieuwerkerken altijd in de jongensschool. Weinigen van Gorsem kenden hun secretaris, die secretaris van Runkelen en Duras was, omdat we hem zo weinig zagen. Maar Henrieke de Garde - Bessemans - die in Duras woonde kende elk kind, elke ouderling, elke inwoner van Gorsem, Gorsem-Schelfheide, Runkelen en Duras. Elke dag, weer of wind, zomer of winter, regen, hagel of sneeuw was Henrieke met de fiets in Gorsem-Schelfheide, hij doorkruiste de straten en zorgde voor alle paperassen die moesten getekend worden door secretaris of burgemeester. Eén week zonder Henrieke de Garde bestond niet. Hij zorgde voor paspoorten, deed controle voor de gemeentetaks op honden en motoren; veel honden werden op papier trekhond, dat was iets goedkoper. Hij zorgde voor je gratis reiscoupon als je naar het leger moest, bracht je Pro-Justitia als je een proces had om zonder licht op de weg te fietsen, was aanwezig op processies en op de kermissen van Nieuwerkerken, Gorsem, Runkelen of Duras om vechtpartijen te voorkomen, wat niet altijd mogelijk was. In de oorlog moest hij ook mee met de douaniers om tabaksplanten te tellen, maar bij kapelaan Peeters telde hij de tabaksplanten nooit omdat die tabak kweekte om weg te geven. Henrieke was een monument van eenvoudig dienstbetoon, behulpzaamheid en vriendelijkheid voor jan en alleman.

Velen praten over de goede oude tijd, maar vergeten dat onze ouders en grootouders het veel minder goed hadden dan wij, maar spijtig genoeg zijn plichtbewuste, behulpzame, vriendelijke mensen als Henrieke de Garde uit onze samenleving verdwenen.

Op de vlag van onze Fanfare - een gift van de familie Lejeune de Schiervel 't Serstevens uit Metsteren - was met gouden letters Fanfare Eendracht Gorssum-Schelfheyde geborduurd. In 1953 werden de letters van Gorssum-Schelfheide vervangen door gouden letters Nieuwerkerken, door de Zusters Ursulinen van St-Truiden voor de prijs van 2000 fr. In het boek Fanfares en Harmonies in Limburg lezen we onder gemeente Gorsem, dat de fanfare Eendracht in 1905 in Hasselt mee opstapte bij de viering van 75 jaar België en verder dat die fanfare na 1918 stilaan

verdween. Onder Nieuwerkerken lezen we dat Fanfare de Eendracht ontstond in 1899 uit een zang- en toneelgroep " De Ware Vrienden". Het gaat hier heel zeker over dezelfde Eendracht die bij de stichting (veel vroeger dan 1899) van Gorsem-Schelfheide was.

Bij elke gemeenteraadsverkiezing was er wel een lijst die opkwam voor Gorsem-Schelfheide bij Nieuwerkerken en Gorsem bij Duras en dat was dan van Gorsem zonder school en Duras zonder kerk horen bijeen, en Gorsem-Schelfheide en Nieuwerkerken waren voor alles één, behalve op hun paspoort.

Elke dag een werkloosheidsstempel halen - doppen - gebeurde bij Jeank de secretaris, de ene dag Nieuwerkerken eerst, de volgende Gorsem eerst. Omdat Gorsem minder inwoners had bedroeg het dopgeld in 1953 voor een 20-jarige van Gorsem 63 fr. per dag en een dopper van Nieuwerkerken kreeg 70 fr. Gorsem betaalde dan weer aan de brandweer en blussen was in Gorsem geen probleem, maar in Nieuwerkerken een groot probleem. De tramstatie van Nieuwerkerken en het postkantoor waren gelegen in Gorsem-Schelfheide, evenals de molen, de houtzagerij, de smid, de fietsenmaker, de rader- en gareelmaker, nu onbekend maar vroeger broodnodig. Nieuwerkerken, grote- en klein kermis was op de Boulevard. De Nieuwe Steenweg zei niemand Bakker, beenhouwer en de meeste café's lagen in Gorsem. Het zal dan ook niemand verwonderen dat die van Gorsem zich wat méér voelden. Zij woonden toch op de Boulevard, de Grote Steenweg, de Statie of op de Hei. In de Wolverstraat en een stukje Klein Tichelarij stonden maar enkele huizen. Zelfs de Jeugdbeweging van Nieuwerkerken speelde elk jaar in de parochiezaal onder Gorsem. Zingen was er altijd bij en het liedje "In Holland zingen ze zo" werd omgevormd tot – het refrein ken ik nog:

Cherio, cheerio, in Gorsem daar zingen ze zo.
Weg met de zorgen en weg met verdriet.
Zijn we van Gorsem of zijn we het niet.
En zolang als de zaal zal bestaan,
Zal Gorsem toch nooit vergaan.
Wij weten wat lol is, de zaal maar goed vol is.
De rest trekken wij ons niet aan.

Tijdens de oorlog 1940-1945 was er boerenwacht, een groepje opgeëiste mannen die 's nachts de veldvruchten en fruit moesten bewaken tegen hongerige plunders. In een fruitweide waren verdachte bewegingen waargenomen en de boerenwacht van Gorsem kwam tot de vaststelling dat de boerenwacht van Nieuwerkerken een nachtelijk pruimpje at.

Fanfare en andere verenigingen kregen gemeentetoelagen van Gorsem en Nieuwerkerken, de fanfare speelde zelfs in de processie van Gorsemdorp.

Bij de gemeentefusie in 1954 waren er toch nog Gorsemnaren die huisbezoek deden met petitieijsten om bij Gorsem te blijven, maar gelukkig werden alle inwoners van Gorsem-Schelfheide nu Nieuwerkerkenaren, wat ze altijd waren geweest, behalve dan op hun paspoort.